

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΘΝΟΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑΣ
ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
ΔΙΗΜΕΡΙΔΑ 25 - 26 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2004

«ΦΑΡΜΑΚΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ»

ΘΑΛΑΣΣΑ - ΖΑΚΥΝΘΟΣ

(ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ - ΙΣΤΟΡΙΑ)

*Νικ. Α. Βίτσου
Φαρμακοποιού*

Κύριο στοιχείο, το οποίο διαμορφώνει τον πολιτισμό (κοινωνικό - πολιτικό - ιστορικό) ενός νησιού είναι αναμφισβήτητα η θάλασσα που το περιβάλλει.

Για να κατανοήσουμε τη γεωγραφία, τον πολιτισμό, την ιστορία της Ζακύνθου και τη σχέση τους με τη θάλασσα, θα παραθέσουμε στη συνέχεια (μερικά) γεωμορφολογικά, ιστορικά και κοινωνικά στοιχεία, που δείχνουν ότι η μοίρα και η ευλογία αυτού του τόπου είναι η θάλασσα.

Η Ζάκυνθος ευρίσκεται νοτιοδυτικά των Αθηνών, απέναντι από την Πελοπόννησο, σε μια ιδιαίτερης σημασίας στρατηγική θέση, ειδικότερα πριν από τη διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου.

Ξεκινώντας από το λιμάνι, σε μια περιδιάβαση (με τη φορά των δεικτών του ωρολογίου) της ακτογραμμής του νησιού, συναντάμε αρχικά την ακτή του Αργασίου, η οποία τελειώνει στο Πόρτο Νταβία, όπου βρίσκεται ο πύργος Δομενεγίνη, τόπος συνάντησης των μελών της Φιλικής Εταιρίας. Ο Διονύσιος Σολωμός, αντικρύζοντας την ομορφιά και συνεπαρμένος από την ηρεμία του τοπίου, θα γράψει:

"Δεν ακούεται ούτε ένα κύμα
μεσ' την έρμη ακρογιαλιά
λες και η θάλασσα κοιμάται
μεσ' της γης την αγκαλιά"

Στη συνέχεια Λόγγος Αγίου, Κατεργάκι, Πόρτο Ζόρο, Άγιος Νικόλαος Βασιλικού, Μεσόσπαρτο, Πόρτο Ρώμα, Βοντίνα, Ακρωτήριο Γέρακας, κόλπος Γέρακα και στη συνέχεια Σεκάνια, Δάφνη, βιότοπος της θαλάσσιας χελώνας *Caretta Caretta* και περιοχή εξαιρετικής ομορφιάς.

Ακολουθως Καλαμάκι, Λαγανάς, Άγιος Σώστης, Πόρτο Κούκλα, όρμος Κεριού, δεύτερη επιλογή ελλιμενισμού, κατά το παρελθόν, όπως αναφέρεται στους πορτολάνους του 18ου αιώνα.

Λιμιώνας, Πόρτο Βρώμη, δυο κολπίσκοι στη Δυτική πλευρά της νήσου.

Βορεινά, Ναυάγιο, Γαλάζιες Σπηλιές, Άγιος Νικόλαος Βολιμών, το δεύτερο σε κίνηση λιμάνι σήμερα, που ενώνει τη Ζάκυνθο με την Κεφαλληνία, κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

Τέλος, ανατολικά, Μικρό Νησί, Μακρύς Γιαλός, Ξύγκια, Αλυκές, περιοχή, όπως μαρτυρεί το όνομά της, παραγωγής αλατιού από τη θάλασσα, Αλικανάς, Άμπουλα, Τσιλιβή, Ακρωτήρι, Κρουνέρι και Λιμάνι.

Πλούσια και ενδιαφέροντα παραθαλάσσια και θαλάσσια γεωλογικά ευρήματα εμφανίζονται στο νησί, τα οποία παραθέτω αυτούσια, όπως τα αναφέρει ο ιστορικός της Ζακύνθου Π. Χιώτης...

α. Πηγαί ύδατος θειαφώδους αναβρύουσαι εντός ορύγματος 10 ή 12 ποδών περιφερείας. Η μιν προς τα βορειοδυτικά της Νήσου παράλια, τα παρά τη κώμη Ιερακαρίου, και καλείται κοινώς βρομενέριον.

β. Τα σημειούμενα από του Μαργότου φρέατα ευρισκόμενα εν τοις παραλίοις, έχοντα την γεύσιν και οσμήν του ελαίου.

γ. Το διαμνημονευθέν σπήλαιον του λίπους, το λεγόμενον οξύγγιον, όμοιον του οποίου σημειοί ο Πλίνιος, ότι εξήρχετο της Ακραγαντινής πηγής εν Σικελία.

δ. Απότομον φρέαρ γέμον ύδατος αναξαντλήτου και εν ταις θερμοτέραις ημέραις του έτους παρά τη περιχώρω του Κηρίου. Το βάθος αυτού δεν ευρέθη με όλας τας μακροτέρας βολίδας, τας οποίας εις αυτό έρριψαν οι ειδήμονες, διο και καλείται Άβυσσος.

ε. Προς τον αιγιαλόν του Κηρίου κατ' απόστασιν της θαλάσσης 1/4 Αγγλικού μιλίου, ευρίσκεται επί μικρού εδάφους Ημικυκλίου είδος τι φρέατος, 7 ποδών διαμέτρου, εξ ου αναβρύει πηγή ασφάλτου καλουμένης κοινώς Πίσσα.

Η θάλασσα σαν πλατειά "λεωφόρος επικοινωνίας" διευκόλυνε τις έντονες πληθυσμιακές μεταβολές και ανακατατάξεις που παρατηρήθηκαν από το 15ο αιώνα μέχρι και σήμερα. Στη συνέχεια αναφέρονται ενδεικτικά οι σημαντικότερες:

Μετά από έναν τρομερό σεισμό, το 1469, και την καταστροφή του νησιού από τους Τούρκους, το 1479, οι κάτοικοι εγκαταλείπουν τη Ζάκυνθο.

Η Γαληνοτάτη (Ενετική Δημοκρατία) βλέποντας αυτή την ερήμωση, προσκαλεί αποίκους, προσφέροντας γαίες, αναγνώριση τίτλων και προνομίων. Έτσι έρχονται και εγκαθίστανται άποικοι από Αθήνα, Κύπρο, Κρήτη, Ναύπακτο, Ιταλία.

Με την πτώση της Πόλης (1453), Βυζαντινοί, στο δρόμο τους για τη δύση, περνούν από τη Ζάκυνθο και μερικοί εγκαθίστανται.

Πτώση του Χάνδακα (1669): Κρητικοί έρχονται και εγκαθίστανται στη Ζάκυνθο, στο πρώτο χριστιανοκρατούμενο λιμάνι της ανατολικής Μεσογείου, μεταφέροντας τη μεταβυζαντινή τεχνοτροπία, που στη συνέχεια εξελίχθηκε ως "επτανησιακός νατουραλισμός". Σημειώνεται ότι σύντομο πέρασμα πραγματοποίησε και ο Δομίνικος Θεοτοκόπουλος (El Greco), του οποίου έργο σώζεται μέχρι σήμερα.

Η Πελοπόννησος καταλαμβάνεται από τους Τούρκους (1715): Έρχονται Πελοποννήσιοι.

Εισ το μέσον του 18ου αιώνα χτυπάει τη Ζάκυνθο πανούκλα, που ταλαιπωρεί και πάλι την κοινωνία της Ζακύνθου, η οποία ταλαιπωρείται και αποδυναμώνεται. Οι πρόσφυγες, που έρχονται στη Ζάκυνθο μετά την επανάσταση των Ορλωφικών από την Πελοπόννησο το 1769, τροφοδοτούν με νέο αίμα την κοινωνία της Ζακύνθου και ενσωματώνονται σε αυτήν.

Η επιρροή της θάλασσας ήταν καθοριστική τόσο για τις συμμαχίες των Ζακυνθινών όσο και για τη συμμετοχή τους στα μεγάλα γεωπολιτικά γεγονότα της εποχής. Αναγκασμένοι οι Ζακυνθινοί να ζουν δίπλα στη θάλασσα δούλεψαν με αυτήν (ψαράδες, ναυπηγοί) πολέμησαν πάνω σε αυτήν (πολεμιστές, πειρατές). Έλαβαν μέρος, με την αρχηγία του πολυμήχανου Οδυσσέα, εις την άλωση της Τροίας. Σαν σύμμαχοι της Βενετίας πολέμησαν σε όλους τους πολέμους με την Τουρκία.

Η Ζακυνθινή κοινότητα από το 15ο ως το 18ο αιώνα διέθετε γαλέρα εξοπλισμένη, η οποία διοικείτο από τον σοπρακόμιτο (κυβερνήτη), ο οποίος εξελέγετο ανά πενταετία. Η γαλέρα της κοινότητας, με κυβερνήτη τον Αντώνη Κουτούβαλη, πολέμησε στη ναυμαχία του Έπαχτου (Ναυπάκτου) στις 07.10.1571, όπου κρίθηκε η τύχη του χριστιανοευρωπαϊκού πολιτισμού. Εκτός αυτής της γαλέρας, οι Ζακυνθινοί είχαν και άλλες τρεις γαλέρες, του Νικόλαου Μονδίνου ("Παναγία"), του Μάρκου Σιγούρου ("Ιουδήθ"), του Νικόλαου Φωσκάρδη.

Το 1696, με τη γαλέρα Άγιος Ιωάννης Βαπτιστής, με σοπρακόμιτο τον Κωνσταντίνο Μινώτο, πολέμησε στη ναυμαχία του Καραμπουρνού.

Κρητικός πόλεμος (1645 - 1669): Οι Ζακυνθινοί στέλνουν πολεμοφόδια, εθελοντές, πλοία, επισκευάζουν και ναυπηγούν τα πλοία των συμμάχων.

Αγωνιστές Ζακυνθινοί του Κρητικού πολέμου με γαλέρες της κοινότητας ή ιδιόκτητα σκάφη, ο Παύλος Γαήτας και οι αδελφοί του Ιωάννης, Δημήτριος, Αντώνιος, Προκόπης Μαρτινέγκος, Γεώργιος και Δημήτριος Μοντσενίγος,

Σταμάτης και Βικέντιος Μινώτος, Παύλος Μακρής, αδελφοί Νικόλαος και Ευστάθιος Λογοθέτης, Αναστάσιος και Αντώνης Καψοκέφαλος, Χριστόφορος Καπνίσης, Νικόλαος Φωσκάρδης, Αγησίλαος Σιγούρος, Νικόλαος Κομούτος, Δημήτριος Φραγκόπουλος, Παύλος Καψάς, Μούκιος Ρώμας.

Ο Φραγκίσκος Ρώμας (08.06.1716), με το ιδιόκτητο πλοίο του "Θρίαμβος", πολέμησε στη ναυμαχία της Κέρκυρας κατά των Τούρκων.

Τέλος, το 18ο αιώνα, λειτουργεί εις το παράλιο της Ζακύνθου η μοναδική Ναυτική Σχολή στην Ανατολική Μεσόγειο.

Το λιμάνι της Ζακύνθου, ένας οργανισμός γεμάτος ζωή από το παρελθόν, που ήταν ένας όρμος μέχρι σήμερα που είναι ένα τεχνητό λιμάνι, το οποίο άρχισε να χτίζεται το 1782, αποτέλεσε το επίκεντρο της ζωής του τόπου. Κατά το παρελθόν ήταν ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά λιμάνια - σταθμούς για τα πλοία από Βυζάντιο, Τουρκία και Κρήτη μέσω Σύρου, με προορισμό Κέρκυρα, Βενετία. Σήμερα λειτουργεί σαν πρωτεύουσα οδός εξυπηρέτησης της νήσου με την υπόλοιπη Ελλάδα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη και η πόλη της Ζακύνθου διαμορφώθηκε πάνω στη θάλασσα, αρχικά με συνεχείς πασαλόπηκτες επεκτάσεις και στη συνέχεια με προσχώσεις, που η τελευταία έλαβε χώρα μετά τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1953.

Μια θάλασσα μας ενώνει με τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά εξασφαλίζει και την κοινωνική συνοχή του νησιού. Την εποχή που οι αποστάσεις στις μεγάλες πόλεις λόγω κυκλοφοριακών προβλημάτων έχουν πάψει να μετρούνται σε μονάδες μήκους και μετρώνται σε μονάδες χρόνου, το νησί μας από την απέναντι ακτή απέχει 17 ναυτικά μίλια.

Μετά τους πολλούς συνεχείς αποικισμούς, η Ζάκυθος απέδειξε ότι έχει τη δύναμη ή την ιδιότητα να ομογενοποιεί κοινωνικά τα άτομα και η οποιαδήποτε ιδιομορφία των Ζακυθινών πρέπει να ερμηνεύεται με το πολυπληροφοριακό γονιδίωμα, το οποίο έχουν κληρονομήσει.

Έχοντας υπόψη τα πιο πάνω και παίρνοντας τη ρομαντική πλευρά αυτού του γονιδιώματος κλείνω με το στίχο του Κάλβου, από το ποίημα "Φιλόπατρις":

"Κ' όταν εσπέριον άστρον ο ουρανός ανάπτει
και πλέωσι γέμοντα έρωτος
και φωνών μουσικών θαλάσσια ξύλα"